

Božinović o najavljenom prosvjedu Torcide: To je njihovo demokratsko pravo

Imigranti u Hrvatskoj – adaptacija ili integracija (/kategorija/imigranti-u-hrvatskoj-adaptacija-ili-integracija/277/)

Kad su žrtve, ne postoje: strani radnici u hrvatskom kaznenom i radnom sustavu

Goran Gazdek 17.10.2025.

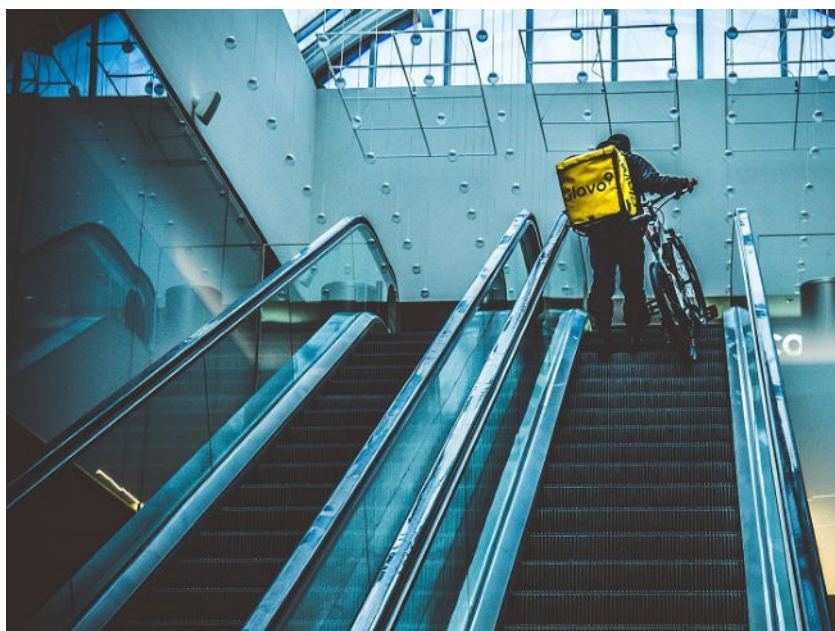
(/ieNews/slike/n_40862.jpg)

Broj stranih radnika koji postaju žrtve napada, prijevara i ozljeda na radu naglo raste, ali ih statistika, policija i sudovi rijetko prepoznaju kao zasebnu kategoriju, a još rjeđe kao žrtve. A kada ih i prepoznaju, oni gotovo nikada ne dočekaju zadovoljštinu u vidu kažnjavanja onoga čije su žrtve ili naknadu štete. U Zagrebu je u samo dva tjedna listopada napadnuto najmanje dvanaest stranih radnika, taksista i dostavljača. Mediji bilježe kako taksisti i dostavljači, domaći i strani, sve češće postaju mete razbojnika, uz opasku da je riječ o novom obrascu imovinskog kriminala koji bi mogao eskalirati ako se ništa ne poduzme. A poduzima se veoma malo. U pravilu ostaje na obećanjima kada se nešto dogodi.

Lani u studenom u Splitu napadnut je dostavljač hrane iz Nepala. Za Jutarnji list ispričao je da su ga dvojica mladića dočekala na cesti i napala metalnom šipkom, udarajući ga po ruci i glavi dok je radio dostavu, te da ih je više puta pitao: „Brate, zašto me tučeš?“ – bez ikakvog odgovora. Rekao je i da će, kad se oporavi, pokušati nastaviti raditi jer je zadovoljan poslodavcem i životom u Hrvatskoj, ali je dodao da se sada boji, te da

„nema tog novca zbog kojeg će živjeti u strahu“ i da će, ako se napadi nastave, odustati od posla.

U Hrvatskoj, prema procjenama Ministarstva rada, Hrvatske udruge poslodavaca i analitičara Hrvatske narodne banke, trenutačno nedostaje oko 200–230 tisuća radnika. U sezoni taj broj je još veći. Poslodavci i agencije za zapošljavanje predviđaju da bi kroz sljedećih pet godina taj manjak mogao narasti i do 450–500 tisuća radnika, ako se ništa bitno ne promijeni. Dio toga generira veća potražnja kako gospodarstvo raste, ali dio je i posljedica nastavka odlaska naših ljudi u bogatije europske zemlje. Veći broj stranih radnika, uz nedovoljnu brigu države za njihovu integraciju u društvo, zaoštrava retoriku prema toj skupini, a to posredno dovodi do nasilja nad tim ljudima koji nam održavaju gospodarstvo živim.

S jedne strane, prije svega kroz medije, gotovo svako kazneno djelo koje počinu strani državljani završi na portalima, a tada u komentarima kreće javni linč. Kada su oni žrtve, to kao da medije ne zanima, osim u rijetkim, kratkotrajnim naletima. Problem je i puno dublji jer ni službena statistika policije ne tretira ih jednako kada su oštećeni i kada su prekršitelji. A trebala bi, posebno kada se sagleda europska praksa na koju se često pozivamo. Kao počinitelji imaju posebne rubrike kroz Zakon o strancima i prekršaje na granici, dok kao žrtve nestaju u općoj kategoriji “oštećenika”.

STATISTIKA I NEVIDLJIVE ŽRTVE

U godišnjim pregledima javne sigurnosti Ministarstva unutarnjih poslova kaznena djela uredno su raspoređena po člancima Kaznenog zakona, ali se iz tih tablica ne vidi koliko je žrtava hrvatskih, a koliko stranih državljana. Žrtva je u statistici samo “oštećenik”, bez državljanstva, zanimanja ili bilo kakve oznake da je riječ o stranom radniku. Kad je riječ o strancima kao prekršiteljima, država je puno preciznija. Za Zakon o strancima i Zakon o nadzoru državne granice vode se posebne statistike, s jasnim godišnjim brojkama prekršaja i rastućim trendom, što omogućuje vrlo detaljan uvid u to koliko je stranaca zatečeno bez papira, koliko ih je protjerano i slično.

Istodobno, analize policijskih podataka pokazuju da broj stranaca oštećenih kaznenim djelima naglo raste. Globus navodi da se broj napada na državljane azijskih i afričkih zemalja u godinu dana upeterostručio: 2022. bilo ih je 228, a 2023. godine čak 1150. Među njima su i strani radnici iz Nepala, Indije, Bangladeša, Filipina i drugih zemalja, no nigdje u službenim statistikama ne postoji rubrika “strani radnici kao žrtve”. Oni su samo dio amorfne kategorije “državljeni ostalih zemalja”.

Usporedbe radi, neke zapadnoeuropske zemlje barem razdvajaju žrtve po državljanstvu ili etničkoj pripadnosti. U Njemačkoj policijska kriminalistička statistika (PKS) ima posebnu tablicu "Opfer nach Staatsangehörigkeit", gdje se vidi koliko su žrtava njemački, a koliko strani državljani. U Ujedinjenom Kraljevstvu službeni podaci "Ethnicity facts and figures" pokazuju udio žrtava kaznenih djela po etničkim skupinama.

Hrvatska je, po onome što policija javno objavljuje, korak iza tog standarda jer službena statistika žrtve uopće ne razdvaja po državljanstvu, iako strance vrlo jasno bilježi kao prekršitelje posebnih propisa.

NAPADI U JAVNOM PROSTORU: DOSTAVLJAČI I TAKSISTI

Zagrebački slučajevi pokazuju jasnu matricu. Mete su ljudi koji rade poslove koje svi svakodnevno vidimo: dostavu hrane, vožnju u taksiju, radove na skelama i cestama, poslove u pekarama, trgovinama i kafićima. Faktograf u tekstu "Napadi na strane radnike sve su brojniji" podsjeća da je nakon povećanja broja stranih radnika došlo do "osjetnog zaoštavanja retorike prema toj skupini" i da su fizički napadi sve češći upravo nad dostavljačima i radnicima iz Nepala, Indije i drugih zemalja.

Mediji, udruge za ljudska prava, pa i Ured pučke pravobraniteljice povremeno upozoravaju da bi se policija trebala sustavno baviti napadima na dostavljače, taksiste i strane radnike, no u praksi se to ne vidi ni kroz posebne preventivne programe, ni kroz statistike koje bi imale kategoriju "strani radnik kao žrtva". U većini tih slučajeva javnost nikad ne dozna što se dalje dogodilo. Je li netko procesuiran, je li radnik dobio ikakvu odštetu, je li nastavio raditi isti posao ili je u strahu napustio Hrvatsku. Ne doznajemo ništa jer to očito nikoga ne zanima. Crna kronika odradi svoj dnevni ciklus, a strani radnik kao žrtva nestaje zajedno sa sadržajem jučerašnjeg dana na portalu.

RADNO ISKORIŠTAVANJE, PRIJEVARE I NEISPLAĆENE PLAĆE

Na razini radnih prava, službeni diskurs kreće sasvim ispravno. Pučka pravobraniteljica u svojim uputama naglašava da „sve osobe zaposlene u Hrvatskoj imaju ista prava vezana uz rad, pa tako i radnici koji dolaze iz drugih zemalja“. U istim dokumentima odmah potom nabraja se sve ono što u praksi ide suprotno tome; rad bez ugovora ili dozvole, neisplata ugovorene ili čak minimalne plaće, neplaćeni prekovremeni, uskraćene stanke i tjedni odmori, neisplaćena naknada za neiskorišteni godišnji odmor, neprijavljene ozljede na radu i različiti oblici zlostavljanja na radnom mjestu. U poglavljima o diskriminaciji pri zapošljavanju i na radu navodi se da se radnici sve češće obraćaju zbog diskriminacije temeljem etničke pripadnosti i nacionalnog podrijetla, a da se strani radnici posebno žale na neisplatu plaća, rad bez uredne dozvole i rad "na crno".

Varaju ih najviše takozvani agregatori koji imaju ugovore s digitalnim platformama, a za koje rade strani radnici ponekad mjesecima bez plaće. Pravobraniteljica bilježi pritužbe u kojima radnici opisuju da poslodavac uopće nije prijavio ozljedu na radu Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, da im nije isplatio plaću ni dao obračun, te da prijetnjama gubitkom smještaja i dozvole boravka guši bilo kakav pokušaj prijave. Formalno, dio tih radnji spada u kaznena djela protiv imovine i protiv slobode, ali u praksi rijetko završava kao kazneni predmet. Češće se vode kao radni sporovi koji se rijetko dovedu do kraja, a najčešće uopće ne uđu u sustav. U praksi su to kaznena djela s vrlo realnim posljedicama za žrtvu, ali a s gotovo nikakvom posljedicom za počinitelja.

RETORIKA, HAJKE I GOVOR MRŽNJE

Istovremeno se u javnom prostoru pojavljuju otvorene hajke. Na društvenim mrežama i dijelu portala strane radnike se bez ikakvih dokaza optužuje za krađe, nasilje ili "uništavanje kvartova", pa policija ponekad mora javno demantirati viralne objave. Faktograf bilježi da su nakon "vikend napada" na strane radnike u Splitu komentari bili puni generalizacija i poziva da se "takve" protjera. U poglavlju „Izražavanje u javnom prostoru“ pučka pravobraniteljica navodi da se, s porastom broja stranih radnika iz udaljenih trećih zemalja, neprimjeren i nezakonit govor sve češće usmjerava upravo prema njima. Nerijetko se, piše, u komentarima ispod objava na portalima nalaze tvrdnje da strani radnici „kradu poslove“, „ruše cijenu rada“, da je njihov dolazak dio "etničke zamjene stanovništva" i slične poruke. Kad takav diskurs iz viralnog svijeta postane normaliziran, nije teško razumjeti zašto se na ulici prelijeva s riječi na djela. Teško ga je, međutim, prepoznati i procesuirati kao zločin iz mržnje, pogotovo kad u policijskim i sudskim statistikama nema posebne kategorije "strani radnik kao žrtva", pa i sami napadi ostaju u zoni "običnih" razbojništava.

OZLJEDE NA RADU, SMRTNI SLUČAJEVI I (NE)POSTOJEĆA NAKNADA

Strani radnici nisu izloženi samo napadima na ulici, nego i većem riziku na radnom mjestu. Hrvatski zavod za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu u posljednjim analizama bilježi kontinuirani rast broja prijavljenih ozljeda na radu i smrtnih slučajeva. Prema analizi portala Novi glas, koja se oslanja na službene podatke, u 2024. godini strani radnici činili su 12,3 posto svih ozlijeđenih na radu i čak 20 posto poginulih u nesrećama na radu. U šest smrtnih slučajeva radilo se o strancima: trojici radnika iz BiH te po jednom radniku iz Srbije, Egipta i Ekvatorijalne Gvineje. I to u zemlji u kojoj su stranci formalno još uvijek manjinski dio ukupne radne snage. Faktograf je još 2019. bilježio da su među 24 poginula radnika na radnom mjestu bila i dvojica koji su radili "na crno" – jedan stranac i jedan domaći radnik – te da inspektori upozoravaju na rast broja stranaca koji rade bez ugovora i bez ikakve zaštite. To se poklapa s pritužbama koje pučkoj pravobraniteljici upućuju strani radnici: poslodavci ozljede ne prijavljuju, guraju ih u "bolovanja" ili jednostavno prekidaju suradnju.

Čak i kad se ozljeda ili napad prijave, put do odštete za državljanina treće zemlje puno je teži. Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela prvenstveno je namijenjen hrvatskim i građanima EU, dok strani radnik iz Nepala, Bangladeša ili Filipina to pravo u pravilu nema. Ostaje mu samo dugotrajna i rizična građanska parnica, često u državi u kojoj će možda boraviti još samo nekoliko mjeseci. Ako kroz sve te slojeve, od ulice i crne kronike, preko radnog mjesta, do bolnice i inspekcije, pratimo jednu osobu, tipičnog stranog radnika u Hrvatskoj vidi se potpuno jasni obrazac. Dok radi, sustav ga vidi kao broj radne dozvole i nužnu radnu snagu. Kad pogriješi, vrlo brzo postaje "strani državljanin" u prekršajnoj statistici. Kad je žrtva razbojništva, prijevare, fizičkog nasilja, ozljede na radu ili govora mržnje on nestaje u općoj kategoriji kaznenih djela i radnih sporova, bez vlastite rubrike, bez posebne zaštite i bez realne šanse za naknadu štete.

I na kraju, način na koji tretiramo strane radnike dobar je test koliko doista vjerujemo u vlastite zakone. Ako su prava žrtava, dostojanstveni uvjeti rada i naknada štete samo za "naše", a za ostale vrijedi logika "uzmi ili ostavi", onda problem nije u radnicima koji dolaze, nego u društvu koje se pretvara da je pravna država samo dok gleda u svoje građane. Strani radnici su prvi na udaru kad sustav ne funkcionira, ali nisu jedini. U trenutku kad prihvatimo da je normalno da se nekoga tko radi ovdje može nekažnjeno pretući, opljačkati ili ostaviti bez plaće, sutra će biti lakše isto napraviti i domaćem radniku. Zato ova priča nije samo o njima, nego i o tome kakvu zemlju gradimo za sebe.

* Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz Programa za poticanje novinarske izvrsnosti.

